

Slaipa:bru 'Släbro'

Ett ortnamn och en runinskrift

Av Jan Paul Strid

Strid, J. P. 1980. **Slaipa:bru** 'Släbro'. Ett ortnamn och en runinskrift. (**slaipa:bru** 'Släbro'. A place-name and a runic inscription.) *Fornvännen* 75. Stockholm.

The inscription on a runestone (Sö 367) found in the small river Nyköpingsån at the former village of Släbro on the outskirts of Nyköping mentions the name of that village, Släbro, **slaipa:bru**. Contrary to an earlier interpretation, the author is of the opinion that the name conceals an old name of Nyköpingsån, meaning "the slowly gliding".

Jan Paul Strid, Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 1-114 84 Stockholm, Sweden.

Vid ett omtyckt badställe i Nyköpingsån nära den forna gården Släbro i f. d. S:t Nicolai socken, Jönåkers härad, Södermanland, påträffades 1935 en runsten liggande sönderslagen i tre stycken under vattnet. De tre delarna kunde bärgas och stenen sattes upp i strandslänten ovanför fyndplatsen, "Släbro hage". Runstenen var troligen inte okänd för 1600-talets fornforskare. I *Rannsakingar efter antikviteter* åren 1667—1684 anmärkes nämligen ang. S:t Nicolai socken: "I stoora Släbroohage finnes I. [runsten] med klare bookstäfwer, är älliast söndersprucken i twenne halfwor, och är temmeligen stoor" (Stähle 1969 s. 14). Visserligen kunde denna anteckning, liksom Peringskiölds iakttagelse om en "nederfallen" runsten, "i åhn under wattnet" (Brate & Wessén 1924—36 s. 355), möjligen tänkas avse den andra kända stenen i Släbro hage, Sö 45 — också den bärgad ur ån (Brate 1924 s. 34) — men omdömet "klare bookstäfwer" synes dock vara mera träffande om vår runsten, Sö 367.

Topografien kring fyndplatsen karakteriseras i Runverket på följande sätt: "Släbro hage ligger några hundra meter V om gården. Nyköpingsån genombryter här en ås,

och stränderna äro å ömse sidor fasta och sakta sluttande. På södra sidan går en slät håll av urberget i dagen, nere vid själva vattenbrynet. Här bildas sålunda en naturlig plats för överfart över ån, och under forntiden har här funnits en 'bro'." (Brate & Wessén 1924—36 s. 355.) I Runverket påpekas också att ortnamnen *Släbro* och *Broby* på ömse sidor av Nyköpingsån omvittnar existensen av den gamla bron. Längre ned i ådalen, ca 1 km NO Släbro vid Harg, låg under järnåldern troligen Nyköpings föregångare — "den nya köpplatsen". I terrängen kring runstenen finns spår av gamla vägar: "En undersökning av dessa och av åstränderna skulle vara av stort intresse för att få utront av vilken art 'bron' varit, en fribro eller ett vad med fyllnad i vattendragets botten" (ibid.).

Avsikten med föreliggande uppsats är att söka ge ett språkligt bidrag till belysningen av inskriften på Sö 367 och ortnamnet *Släbro*.

Inskriften på Sö 367 har enl. Runverket följande lydelse: **hamunr : ulfr raisþu : stain : þinsi : efti : hrulf : faþur : sin : ayburg : at : unir sin || þair otu : by :**

slaiþa : bru + **fraystain** : **hrulfr** || **oþru**
(med kvistrunor:) **tor þiakna** "Håmund
(och) Ulv reste denna sten efter Rolv, sin
fader, Öborg efter sin man. De ägde byn
Släbro, Frösten (och) Rolv, dugande¹ män."
(Brate & Wessén 1924—36 s. 356.)

Ristningens utformning, med lodräta parallella skriftband och ornamentik i form av ett människoansikte (jfr a. a. s. XLV f.) i mitten upptill samt ett "korsat kors" nedtill, placerar den bland de äldsta i denna del av Södermanland. Av ålderdomliga karakteristika i språkligt hänseende märks pret. **raisþu** med bevarat *þ*, uddljudande *h* i **hrulf**, **hrulfr** samt den märkliga *m*-runan med "prickar" mellan huvudstav och bista-var — enda kända exemplet i Södermanland.² Anmärkningsvärt är också bruket av *o*-runa för *a* i **otu** 'ägde' och **þrutor** (**þrottar*) 'dugande' (ibid.).

Vår runristning har sannolikt tillkommit alldeles i början av 1000-talet, dvs. vid en tid då man räknar med att de fornspråkliga diftongerna ännu borde ha varit bevarade i denna del av Sverige. Ristaren tecknar **ai** för *æi* i **raisþu**, **stain**, **þair**, **slaiþa**, **-stain**. Förutom **slaiþa**, vars etymon vi ännu så länge betraktar som ovisst, innehåller samtliga dessa ord gammalt germanskt *ai*, runsv. *æi*. Nu förhåller det sig så att enkelskrivning av diftonger såsom exempelvis **stin** för **stain** var vanligare i ett äldre skede (början av århundradet) än senare under 1000-talet, alltså en utveckling stick i stäv med den strävan mot förenkling av diftongerna som på 900-talet gör sig märkbar i Danmark och som senare under vikingatiden utbreder sig norrut. Man har velat tolka fenomenet med de tidiga enkelskrivningarna så, att ristarna först påverkats av mönster söderifrån, men att det verkliga uttalet så småningom slagit igenom i runskriften (jfr Brate & Wessén 1924—36 s. LXXI, Wessén 1969 s. 32). Wessén framhåller i inledningen till *Södermanlands runinskrifter* (Brate & Wessén a. st.) att det sörmäländska runmaterialet tydligt visar att diftongerna inte varit försvunna "eller ens på väg att försvinna under inskriftstiden".

Den relation vari den kvinna, Öborg, som

nämns i vår inskrift står i förhållande till den bortgångne Rolv, uttrycks genom ledet **at unir sin**. Wessén uppfattar **unir** som en felristning för **uair**; att en ristare råkat vända bista-ven på ett **a** eller **n** fel är inte ovanligt. Han förutsätter vidare att **ai** här betecknar kort *e* och kan därigenom tolka **uair** som **uer** = fvn. *verr* m. '(äkt) man' (jfr latinets *vir*) och **unir sin** följaktligen som 'sin äkta make'. Den antagna digrafiska beteckningen av kort *e* stödjer Wessén med följande paralleller: **hailki** = *Hælghe* (Sö 129), **uaistr** = *vestr* (Sö 159) och "möjligen" **þaik** = *Þegn* (?) (Sö 348), **þaisi** = *þessi* (?) (Sö 319). Till dessa skulle — om Wesséns tanke är riktig — kunna fogas **slaiþa bru** 'Släbro', namnet på den by som Rolv och Frösten en gång ägde.

Under fornsvensk tid skrevs detta ortnamn *Slædhabro*, *Sledhabro* o. likn. (äldre belägg redovisas utförligt nedan samt i not 7), med *æ* eller *e* som stamvokal. Uttalet är idag *slæ'bro*, med *ä*. Om runristningens **slaiþa bru** i själva verket skall förstås som ett ***slæþa bru**, representerar de fornsvenska skrivformerna med *æ* och det nuvarande uttalet med *ä* en ljudlagenlig utveckling. Ett ursprungligt *slaiþ-* innehållande den gamla diftongen *ai* (runsv. *æi*) borde däremot normalt motsvaras av **sled-* med långt *e*-ljud i nysvenskan.

Förleden i *Släbro* vill Wessén uppfatta som ordet *slæde*, fsv. *slæþi* (*slipi*) m. Detta är bildat till det svaga avljudsstadiet av ett nu förlorat starkt verb, urnord. *slīðan* 'glida' (varom se närmare nedan). *Slæde* innehåller således ett ursprungligen kort *i* vilket genom *a*-omljud blivit *e*, varav fsv. *æ* som senare förlängts. Den sakliga sidan av namntolkningen får en knapp del av framställningen i Runverket. Som redan nämnts efterlyser Wessén en undersökning av åstränderna vilken skulle kunna fastställa av vad karaktär bron vid Släbro varit. Det oaktat ger han senare uttryck för en bestämd uppfattning därom: "En 'bro för slädar' måste givetvis vara en byggd bro, en fribro. En sådan har alltså funnits på platsen åtminstone från 1000-talets förra hälft." (Brate & Wessén 1924—36 s. 356.)

Med all respekt för Wesséns eleganta försök att lösa problemen med ristningens **unir** och **slaiþa bru** i ett svep, vågar jag likväl hävda att både språkliga och reala skäl lägger hinder i vägen. För att börja med ortnamnets syftning vill jag först nämna att den danske ortnamnsforskaren Bent Jørgensen i sitt nyligen publicerade innehållsrika arbete *Stednavne og samfærdselshistorie* (Khvn 1979) beträffande ett danskt *Slævad* ställer sig tveksam till tanken att det skulle innehålla ordet *slæde*, eftersom benämningar på fordon "överraskande nok ellers så godt som ikke [indgår] i materialet" (s. 89). Att förleden i bronamnet *Släbro* skulle utgöras av detta ord förefaller mig mycket osannolikt. Ivar Schnell har påpekat hur Nyköpingsåns lugna lopp förbi Släbro måste ha gjort den väl ägnad till vinterväg i gammal tid (jfr nedan). Om man kunnat färdas på isen med släde, har man knappast haft anledning att bygga en särskild "slädbro" — jag måste tillstå att jag överhuvudtaget har svårt att göra mig någon närmare föreställning om utseendet och funktionen hos ett dylikt byggnadsverk.

Mot det språkliga resonemang som namntolkningen bygger på vill jag rikta den invändningen att antagandet att ristaren i två fall avsett att med digrafen **ai** beteckna kort *e* är i hög grad vanskligt. I själva verket är sådan digrafskrivning något mycket ovanligt. Visserligen skrivs prepositionen *efter* någon gång **aiftir** o. likn., men stavvokalen är här *i*-omljud på *i*.³ De paralleller Wessén anför är inte otvetydiga. I fråga om Sö 319, där pron. *þessi* (n. pl.) skulle ha ristats **þaisi**, anmärker denne själv att "ristningen **ai** för enkelt *e*- eller *æ*-ljud är ovanlig", varför han är benägen antaga att **i** i själva verket är en skadad **t**-runa, varvid pronominet tilltalande kan läsas **patsi** (Brate & Wessén 1924—36 s. 298). Formen **þaik** på fragmentet från Kjulsta by i Ytterjärna (Sö 348) har supplerats ur *Monumenta Sudermanniae* (Helgónius), och det måste betraktas som ytterst osäkert huruvida den verkligen står för *þegn* "Tägn" (a. a. s. 339). I fråga om väderstrecksnamnet *vestr* 'väster' ristat **vaistr** (Sö

159) måste hänsyn tagas till att motsatt väderstreck har ett namn som innehåller gammal diftong (runsv. *austr*), något som kan ha påverkat ristaren (en annan förklaring återges nedan s. 192). Mansnamnet *Hælg* ristat **hailka** (ack.) på Sö 129 är en substantivering i svag form av ett adjektiv som i runsv. tid löd *hæilagr* (= helig), och ristning med **ai** kan bero på association till grundordet. Om dessa exempel anmärker Wessén i inledningen till *Södermanlands runinskrifter* (s. LXXI) med rätta att de är få "och delvis osäkra" och att de "fullt tilfredsställande [kan] förklaras såsom kompromiss mellan två olika möjligheter att beteckna *e*- och *æ*-ljud, med *i* och med *a*".

Kronologiskt betecknar Noreen (1904 § 15, s. 32) digrafisk skrivning *au*, *ai* för korta vokaler såsom "etwas später" i förhållande till det normala bruket (jfr äv. K. M. Nielsen, *Til runedanskers ortografi*, s. 7 ff. med litt.). Sö 367 placerar Wessén bland "de allra äldsta inom Södermanland över huvud taget" (Brate & Wessén 1924—36 s. XLIII).

På den östgötska runinskriften Ög 45, som kännetecknas av sitt ymniga bruk av digrafer för korta vokaler, ristas samtliga ord som innehåller kort *æ* med **ai**. Där möter **haili** (ack. sg. av *häll*), **þaisi** (runsv. *þæssi*), **kairþu** (runsv. *gærþu*, av *gærva*, 'göra') **aiftir** (runsv. *æftir*). Inskriften har också **au** för *ø*: **haukua** 'hugga'. Så vitt jag har mig bekant står denna inskrift med sitt konsekventa bruk av digrafer i särklass. I alla händelser kan några motsvarande tendenser icke skönjas på vår runsten. Det enda ord som där otvivelaktigt innehåller gammalt kort *e* uppträder tyvärr i bruten form, **þiakna** = *þegna*) och ger oss därför ingen hjälp, men man noterar att det ord som ojämförligen oftast möter med "oegentligt" **ai**, prepositionen runsv. *æftir*, i vår inskrift uppträder med **e** (**efti**).

Enligt min åsikt har vi att utgå från att vår runristare med **ai** avsett den gamla diftongen **ai**, icke kort *e* eller *æ*. I fallet **unir** kan man, vid emending till **uair**, överväga om det är frågan om en kompromiss i ljudbeteckningen av det slag Wessén alternativt tänker sig för exemplet ovan. Men innan

man tillgriper emending måste självfallet övervägas om inte formen kan ges en acceptabel förklaring på annat sätt.

Det i fornvästnordiskan välkända verbet *unna* 'älska, tycka om; unna' o. dyl., vartill bl. a. de runsvenska personnamnen *Unna* och *Unni* förmodligen är bildade,⁴ finns belagt i flera medeltida runinskrifter. På ett redskap av ene, som hittades i Gamla Lödöse 1973, finns en runinskrift som Elisabeth Svärdström translittererar och tyder på följande sätt: **mun : þu · mik : man : þik : un : þu : mēr : an : þer** "Tänk du på mig, jag tänker på dig. Älska du mig, jag älskar dig" (Svärdström 1974, s. 36). Svärdström jämför med den välkända inskriften från Bryggen, Bergen: **un þu mæR ank þær gunnildr kys mik kan ek þik**, i Liestøls översättning: "Elsk du meg, eg elsker deg. Gunnhild. Kyss meg, eg kjenner deg godt." (A. a., s. 37.) Något vikingatida runskriftsbelägg på *unna* har så vitt jag vet ej påträffats. Ett mycket osäkert fall är Sö 165, där Erik Brate i ett **kristunia** ser *Krist uni ā* "Kristus älskade han alltid", Wessén däremot en gen. plur. *kristinna* (Brate 1924, s. 126; Brate & Wessén 1924—36, s. 408).

I det fornvästnordiska poetiska språket finns några hithörande bildningar vilka semantiskt sett synes vara knutna till det religiösa kärleksbegreppet (agape). I *Lexicon poeticum* (s. 582) återfinnes således ett nomen agentis *unnari* m. 'ynder, elsker' i uttr. *unnarar guðs* 'hellige mænd', hämtat ur en förhållandevis sen källa (Katrinardråpa, 1300-talet); från medeltida källor uppges också ett fingerat namn *Unnarr*, eg. 'som älskar' (Sólarljóð), och ett *unnasti* m. 'elsker, brudgom' (Meyadråpa). Jämför fvn. *unnandi*, *unnasti* m. 'älskare', *unnusta* 'älskarinna' (Fritzner), eg. 'kärlek' (se t. ex. Nielsen 1976 s. v. *yndest*).

I nutida danska finns liksom i forndanskan ett *ynder* 'vän, älskare'. Detta är liksom ovannämnda isl. *unnari* bildat med det från latinets *-arius* (i t. ex. *camerarius*, 'kamrerare', *monetarius* 'myntmästare') inlånade suffixet *-are*,⁵ men inte till *unna* utan till ett nära besläktat svagt verb med liknande innebörd. Det svaga verbet, da.

ynde, fda. *yune* — en motsvarighet, *yinna*, finns belagd i fornsvenskan (Söderwall) — har betydelse som 'behaga, glädja, hysa förkärlek för, tillfredsställa'. Jämför danskans *ynde* 'behag, charm, täckhet, ljuvhet, fägring', eg. 'det som ger glädje', vårt *ynnest* (fsv. *ynnest*, *ynnist*, da. *yndist*). Enl. t. ex. Niels Åge Nielsen hör *unna* med besläktade bildningar till den indoeuropeiska rot vi har i ordet *vän* (Nielsen 1976 s. v. *ynde*).

I fornsvenskan finns som redan nämnts *yinna* 'behaga, tillfredsställa' m. m. Det starka verbet *unna* uppvisar ett flertal betydelse, varibland märks 'tycka om, älska'; 'unna, önska (ngn ngt)', samt (mest frekvent) 'för-unna, förläna, beskära, låta få, giva, skänka' m. m. (Söderwall).⁶ Intressant är innebörden 'för-unna, upplåta, tillåta att vara el. bo i, låta få tillträde till, tillåta att bruka' (Söderwall jämte suppl.). I Stockholms stads tänkeböcker från år 1487 heter det exempelvis på ett ställe: *tha vnte borgamestara ok radit joan jönsson sickle* (= Sickla gård, som tillhörde staden). I vår enda latinsk-svenska medeltida ordbok, cod. ups. C 20 från slutet av 1400-talet, finns ett *unnare* m. upptaget. Betydelsen anges vara 'fautor', dvs. 'gynnare, medhjälpare, anhängare' (Söderwall, supplementet, *Glossarium till medeltidslatinet i Sverige* s. v. *fautor*.)

Formellt bör *unir* kunna uppfattas som en agentuell bildning till *unna* eller *yinna*. Man måste räkna med att ristaren kan ha glömt att stinga *u*-runan och således avsett att rista formen **ynir*. En sådan obetydlig lapsus kunde han lätt avhjälpa vid imålningen av runtecknen. Stötestenen är emellertid det radikala *r*:et; det nomen agentis vi söker bör rimligen vara bildat med något av suffixen *-ia*, *-an* eller kanske *-ari*, men ur formell synpunkt passar ingen sådan bildning riktigt in i sammanhanget. Eftersom den föregående prepositionen *at* styr akkusativ, hade vi vid en *ia*-avledning väntat oss formuleringen **at *yni sin**. Vid en *an*-stam borde objektet haft formen **una* (**yna*) och om avledningsändelsen varit *-ari*: **unara*, (**ynara*). Vad anledningen till den onöjaktiga formen *unir* (**ynir*) varit kan man endast spekulera om. Kastar vi en blick på

den del av ristningen där den aktuella runföljden ristats (se fig.) kan vi se att ristaren här haft svårigheter. Uppenbarligen har han feldisponerat det utrymme han haft till förfogande. **Ayburg** : **at** : **unir sin** står ristat i nedre delen av det skriftband som löper längs runstenens högra ytterkant. I **Ayburg** är utrymmet mellan runorna ungdomsamma som i inskriftens övriga delar, men trots att de sedan trängts ihop betydligt har ristaren tvingats förlänga skriftbandet nedåt för att **unir** skulle få plats. Således har inskriftens symmetri gått till spillo och ändå har inte **sin** kunnat rymmas efter **unir** utan har måst ristas i vinkel mot skriftbandet. Det är påfallande att **r**-runan i **unir** till största delen hamnat ovanför skriftbandet, att den lutar starkt åt höger och att skiljetecken saknas efter densamma. Man har svårt att frigöra sig från intrycket att den kan ha ristats dit i efterhand. Tänkte ristaren först avsluta dedikationsformeln vid **uni(r)**? Exempel på utelämnat possessivpronomen i dedikationsformuleringen möter bl. a. i inskriften på U 952, vilken i normaliserad form lyder: *Ansvarr let ræisa stæin æftir Trygg, sun sinn. Æskell ok Stoðkell gamall rettu at Stoðbiorn, faður* (Wessén & Jansson 1953, s. 70). Hos runristaren Öper påträffas ibland dedikationstillägg i form av endast ett kvinnonamn (se härom Salberger, *Runsvenska namnstudier*, 1978, s. 130 f.).

I **efti** = runsv. *æftir* har ristaren utelämnat **r**, likaså i pluralformen **þiakna**. I mansnamnet **hamunr** tecknar han felaktigt **r** för **ᚱ**. Kanske skall **r** i **unir** tillskrivas en osäkerhet med *r*-ljudens beteckning. I just detta fall torde **r**:et i det föregående **faþur** i så fall ha spelat en viss roll.

Jag vill inte utesluta möjligheten att **unir** kan avspegla en kontaminationsform, nämligen mellan en mask. *ia*-stam **ynnir* (el. en *an*-stam **unni*, **ynni*) och det i senare fornpråkliga källor belagda *unnari*. Vid tiden

för vår runristnings tillkomst kämpade de fornärvda avledningsändelserna (urnord.) *-iar* och *-an* en ojämn kamp mot det inlånade suffixet *-ari*, som blev allt vanligare i maskulina personbeteckningar. Redan i *Völuspá* möter ett *tjúgari* m. 'rövare', i run-

Fig. 1. Runsten (Sö 367) vid Släbro i f. d. S:t Nikolai sn, Södermanland. Foto ATA. — Runestone at Släbro.

svenskan finner vi *skipari* 'skeppsman, skeppskamrat' och i det fornsvenska lagspråket är typen vanlig. Om vår runristare kunnat välja mellan ett äldre **yunnir* (**unni*, **ynni*) och ett yngre *unnari* och kommit att tveka om vilken form som vore den "rätta", är det väl inte omöjligt att han i sitt bryderi åstadkommit kompromissen **unir**.

Även om **unir** mer eller mindre framstår som en anomali, kan man knappast på formella grunder avvisa tanken att det rör sig om en agentuell bildning till *unna* (*yinna*) — därtill är språkliga oegentligheter såsom kasus ackusativ i st. f. nominativ och vice versa, utelämnad stingning, **r** för **R** o. dyl. alltför vanliga i runinskrifterna. Däremot kan man med hänsyn till den genomgående rätt stereotypa utformning som präglar dedikationsformuleringarna i de vikingatida inskrifterna ställa sig frågande till huruvida **unir sin** verkligen kan tydas ung. 'sin älskade', såsom det språkliga materialet synes vilja antyda.

Å andra sidan utmärker sig just de sydöstsörmländska inskrifterna genom sin innehållsrikedom. Minnesformeln innehåller gärna tillägg om den döde: "en hugsnäll härse", "en god ung man" etc. (Brate & Wessén 1924—36, s. XLIV). Måhända avser **unir sin** att erinra om någon gärning som ställer den hädangångne i fördelaktig dager. Som ovan visats finns i fornsvenskan väl styrkt en innebörd 'unna, förunna; ge, skänka; upplåta, låta få' m. m. hos *unna*, jfr avledningen *unnare* m. 'fautor'. Öborg behöver inte nödvändigt uppfattas som den avlidnes maka, hon kan också tänkas ha varit hans dotter, syster, fosterdotter eller på annat sätt befryndad med honom. Möjligen kan också **unir** på något sätt ställas i relation till uppgiften i inskriftens slut att Frösten och Rolv *ägde* byn Släbro; det skulle m. a. o. ha någon form av juridisk mening. Vilken denna närmare bestämt skulle vara är dock svårt att uttala sig om, och förslaget är självfallet att fatta som ytterst hypotetiskt.

Om den ovan presenterade tolkningen av **unir** — i så nära anslutning till den faktiska skriftbilden som möjligt — torde vara den som ur textfilologisk synpunkt ligger när-

mast till hands kan runologiska hänsyn likväl motivera en annan förklaring. Onekligen vore det — sett ur innehållslig synpunkt — en enkel och tilltalande lösning på problemet, om **unir**, såsom Wessén menar, finge antagas stå för den runsvenska motsvarigheten till fvn. *verr* '(ähta) man'. Man torde också kunna anföra skäl för en dylik tolkning utan att därmed behöva förutsätta att ristaren haft för vana att beteckna kort *e* med digrafen **ai**.

Som ovan antytts händer det att man påträffar digrafskrivningar som inte har något att göra med i språket förekommande diftonger, utan är att tillskriva ristarnas tvekan mellan två olika sätt att beteckna enkel vokal (jfr redan von Friesen i *Rökstenen*, 1920, s. 43). Runsv. *mærki* '(minnes)märke' kan således skrivas **mirki** (**merki**) eller **marki**, men också **miarki** (Sö 192), runsv. *broðir* 'broder' vanligen **broþir**, **brupur** o. likn., men även **brouþur**. Wessén tycks i inledningen till *Södermanlands runinskrifter* (Brate & Wessén 1924—36 s. LXIX) snarast vilja förklara det ovan diskuterade **uaistr** 'väster' som en dylik kompromissform. Nu skrivs runsv. *verr* både **uar**, **uer** och **uir** (jfr Brate 1924 s. 104), och om vår runinskrift innehållit formen **uair** i st. f. **unir** hade man knappast tvekat att förklara den som en dylik kompromissform. Som det nu är framstår denna förklaring som ett tankvärt alternativ till den tolkning som bygger på den faktiska skrivformen.

Jag utgår ifrån att **slaiþa bru** i överensstämmelse med skriftbilden innehåller den gamla diftongen **ai**. Sambandet mellan den runsvenska namnformen och den nuvarande, *Släbro* med långt *ä* i stället för väntat långt *e* av äldre **ai**, får sin förklaring om man gör det rimliga antagandet att den s. k. ordlängdsbalansen verkat i det ursprungligen trestaviga ortnamnet. Termen ordlängdsbalans (myntad av Jöran Sahlgren som beskrivit och förklarat fenomenet i en berömd uppsats i NoB 1930) avser en strävan hos språket att reglera kvantitetsförhållandena (ord- och ljudlängd) i längre ordformer. Ordlängdsbalansen, som icke minst ger sig

till känna i flerstaviga ortnamn, visar sig i ljudutvecklingar som sker tidigare, ter sig mer långtgående och/eller på andra sätt avviker från vad som är normalt i det övriga ordförrådet.

Normalt skall diftongen *ai* via ett stadium *æi* förenklas, monoftongeras till långt *e*. I vissa fall har dock *æi* utvecklats till *ǣ*, icke *ē*. Så har skett i exempelvis det fornsvenska personnamnet *Hælghe*, såsom redan nämnts ovan bildat till adjektivet *helig*, i urnordisk tid **hailagar*, och i verbet *hämta*, som är avlett av *hem*, urnord. **haimar*. I de anförda exemplen har denna speciella utveckling av *æi* vållats av att diftongen, sedan mellanstavelsens vokal synkoperats, kommit att stå framför konsonantgrupp och därför förkortats. Genom ordlängdsbalans kan samma fenomen uppstå även framför enkel konsonant. Vikten av att ordlängdsbalansens verkningar beaktas kan belysas av ett ortnamnsproblem som i vissa avseenden kan betraktas som en parallell till vårt. Att namnet *Skänninge* "hör samman med Skenaån, det har säkerligen varje Skänningebo klart för sig", skriver Elias Wessén i *Skänningebygdens ortnamn* (Wessén 1929 s. 33). Men problemet för språkforskaren är att förklara det språkliga sambandet; *Skänninge* har kort *ä* i stammen, *Skenaån* långt *e*. Änamnet innehåller säkerligen samma **skain-* som vi har i *skena*, med ljudlagsenligt långt *e*, och ett *inge-*namn bildat till detta borde följaktligen lyda **Skēninge*. Lars Hellberg förklarar sambandet mellan änamnet och stadsnamnet på ett övertygande sätt genom att antaga att ordlängdsbalansen — helt rimligt — verkat i det trestaviga *inge-*namnet, men inte i det ursprungligen tvåstaviga änamnet (Hellberg 1973 s. 44 ff.). I *Skänninge* har, skriver Hellberg, monoftongeringen ägt rum "medan diftongen ännu befann sig på *æi*-stadiet och ä. fsv. *Skæningi* kommer sålunda direkt av **Skæningi*" (a. a. s. 44). Utvecklingen från vårt runsvenska **slaipa bru** till *Släbro* har enl. min mening gått samma väg; i den namnform som torde motsvara vårt runbelägg, **Slæiðabro* (med *æi* < *ai*), har ordlängdsbalansen verkat och resulterat i formen *Slædhabro* som uppträder i de forn-

svenska beläggen. Wesséns beläggsamling⁷ vill jag komplettera med följande skrivningar från 1300-talet: (j) slædhabro 1384 12/3 Nyköping UUBp or., (j) slidhabro 1384 12/3 Nyköping RAP or., (j) slidhabro 1384 21/3 (2 ggr) Nyköping Eriksbergsp or., (j) slædhabro 1396 20/9 Nyköping RAP or., slædhabro qwærn (3 ggr) ibid. Till 1400-talsbeläggen vill jag foga: (j) slædhabro 1423 25/11 Jönåkers hdstg RAP or., (j) slædhabro 1438 20/10 "Aspolöt" RAP or. (SMR 829). Skrivningarna med stavvokalen *i* 1384 betraktar jag som etymologiserande i anslutning till fsv. *slipi*, *slæpi*⁸ 'släde'. Det övervägande antalet äldre skrivningar återger stavvokalen med *æ*.

Vad betyder då *Släbro*? I ortnamn på *-bro* är förleden ofta ett vattendragsnamn, en beskrivning av bron som givit upphov till namnet, eller ett personnamn. Något personnamn som passar i runsv. **slaipa bru** tycks ej finnas. Visserligen påträffas i Lundgren & Brates ordbok över fornsvenska personnamn ett *Slædh*, men likt **Slee*, som uppges ev. kunna ingå i *Slestad* (nedan), synes detta vara en ren konstruktion (Lundgren & Brate 1892—1934 s. 236 f.). Innan vi övergår till att diskutera de andra alternativen, måste vi sätta in **slaipa** i ett språkligt sammanhang.

Förleden i *Släbro* innehåller sannolikt den stam **slað-* som uppträder i preteritum hos det starka verbet urgerm. **slīðan* 'glida' (jfr eng. *slide* 'glida'). Verbet hör till ett ieur. **slidh-* — jfr litauiskans *slidùs* 'glatt, slippig', *slysti* (aor. *slydan*) 'glida', lettiskans *slidēt* 'glida' och iriskans *slaét* 'glidbana' (SEO, Torp under *slæde* resp. *slede*) —, som ytterst hör till roten **sli* 'vara glatt eller klibbig', vilken ingår bl. a. i sv. dial. *sli*, *sly* 'slem, slemaktiga vattenväxter' och *slem* subst. (SEO s. 987, 994). Urgerm. **slīðan* tycks i de nordiska språken inte finnas bevarat annat än i den äldre svenskans *slida* 'glida, halka, slira' (äv. *slida in* 'glida in')⁹ — verbets roll har övertagits av det parallella *glida* (som saknas i de äldre nordiska fornspråken, se SEO s. 996, jfr s. 287). Flera avledda ord bär dock vittne om dess forna

existens. Bland dessa märks först och främst det samgermanska **slīðan*- 'slåde' (ä. fsv. *slīþi*, ett nomen agentis bildat till verbets svaga avljudsstadium, urgerm. **slīð*-. Samma stam ingår i *slira* sv. vb. 'vackla, slänga hit och dit' (ä. sv. och sv. dial. *slidra*, *slidra*) som också är samgermanskt (Torp s. 647, SEO s. 989). Jfr även fvn. *slīðr* 'slem' (Fritzner 3 s. 430) samt adj. sv. *sliddrig* 'sladdrig, slapp', förr äv. 'slipprig, slemmig' (SAOB S 6560) och no. *slidren* 'slibrig, glat' (Ross s. 707).

I norska dialekter finns ett *sleda* f. 'liden glat og skraa Afsats i Bjergsiden' (Voss), äv. 'Kube med Glidebræt af Spiler til Fiskefangst' (Gudbrandsdalen), vilket Torp ställer till stammen **slīð*- (Ross s. 704, Torp s. 644). Dit för denne (s. 655) också det *slæ* n. 'fugtigt (noget glat) 'Sladberg'¹⁰ som Ross (s. 713) uppstår från Sunnhordland. I Nordfjord och Sunnmøre förekommer *slede* m. som benämning för 'lad Person, Drog' (Ross s. 704). En *Iuar slæde* omnämns 1293 i *Diplomatarium Norvegicum*, och man har antagit att binamnet ingår bl. a. i det norska gårdnamnet *Slærod*, under medeltiden skrivet *Slædharud* o. likn., se E. H. Lind, *Norskisländska personbinamn från medeltiden*, s. 338.

Till stammen **slīð*- hör väl också förra leden i sammansättningen *slīhälla* (ä. *sledhälla*, *slīhall*) som är känd från Dalarne i bet. 'i dagen gående (slät) del av berggrunden' o. likn. (ULMA, Dalmålsordboken; OSD).

Preteritumstammen **slaið*- anses vara belagd i norska dialekters *sleina* (av äldre **sleiðna*) 'glide til siden' (Valdres), 'skraane svagt og jævnt' (Ryfylke, Sunnhordland, Voss, Sogn, Valdres, Telemark), och *sleinen* adj. 'svagt og jævnt heldende (mest om Bjergflader)' med samma utbredningsområde som *sleina* i den senare betydelsen. I Sogn och Nordhordland känner man också ett neutralt *slein* 'svagt og jævnt skraanende større Flade i det Frie'. Se Ross s. 704, Torp s. 645.

Kännetecknande för terrängorden bildade till avljudsformer av **slīðan* tycks vara att de åsyftar (bergs)formationer o. likn. som

lutar svagt eller är släta och glatta — ett semantiskt drag som förklaras av verbets innebörd 'glida'. Man kan jämföra med exempelvis no. dial. *slad* 'vid aaben Dal med svagt skraanende Sider (Ross s. 699) som är bildat till *slada* 'luta svagt' (se äv. not 10).

När vi nu återvänder till vårt *Släbro* har vi åtminstone tre möjligheter att överväga när det gäller förledens syftning. Den torde teoretiskt kunna utgöras av:

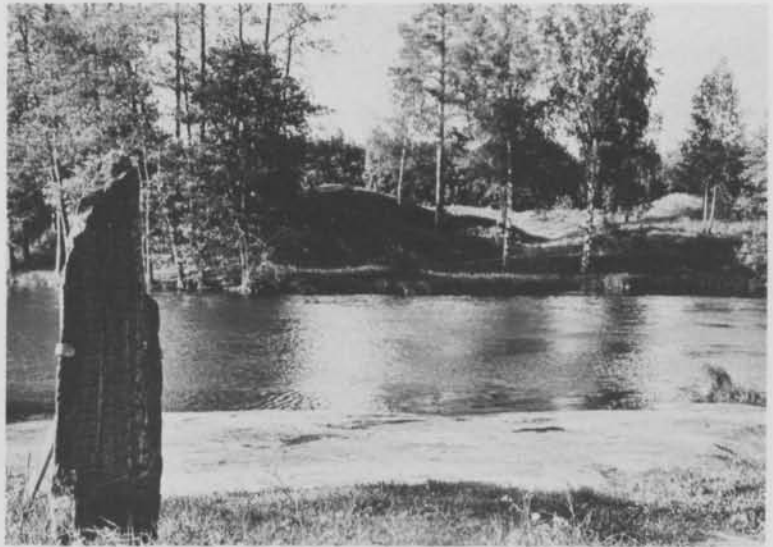
— ett gammalt namn på Nyköpingsån; *Släbro* tillhör då den välkända grupp *bro*-namn där förleden utgöres av namnet på det vattendrag som bron leder över, jfr *Stångebro*, *Rönnebro*, *Nossebro* m.fl.;

— ett gammalt appellativ eller ortnamn som beskriver terrängen vid platsen för bron;

— ett ord som åsyftar konstruktionen eller funktionen hos bron. Jfr *Jordbro*, *Stenbro*; fsv. *vindabru* 'vindbrygga'.

Nyköpingsån är Södermanlands största och viktigaste vattendrag. I sitt lopp mot havet från Tisaren inne i mellersta Närkes skogsbygder, vilken torde kunna betraktas som dess egentliga källsjö, hinner denna å uppträda under flera olika namn. Benämnd *Svennevadsån* mellan Tisaren och Sottern, kallas den *Brevensån* när den via Örlångsjön passerar landskapsgränsen till Södermanland men *Storån* vid mötet med den bördiga Vingåkersslätten. Från Kolsnaren strömmar vattendraget, berikat med Forsåns flöde, ned i Yngaren under namnet *Åkforsån* men ut ur samma sjö som *Skräddartorpsån*, och i det korta loppet mellan Hallbosjön och Långhalsen hinns ytterligare ett namnbyte med — denna gång till *Vrenaån*. Ehuru ån till största delen har ett hastigt strömmande lopp med många förträngningar, skriker den, sedan den lämnat Långhalsen vid Täckhammar, nedströms Bärbo sockengräns makligt genom en bred, flack och delvis sumpig dalgång mot forsarna vid Harg. Ivar Schnell har som redan nämnts framhållit att åns lugna lopp i denna sträckning måste ha gjort den till en viktig vinterväg i forna tider (Schnell 1944, s. 18 ff., särsk. s. 20). Att bygden längs denna del av ån har förhistorisk hävd omvittnar de många fornlämningarna.

Fig. 2. Runstenen vid Släbro i terrängen; Nyköpingsån i bakgrunden. I förgrunden den i texten omtalade flata berghällen. Foto J. P. Strid. — Runestone at Släbro. In the background the small river Nyköpingsån.

Schnell skriver i *Nyköpings historia* att man påträffat ej mindre än 1300 gravar — många av osedvanlig storlek — mellan Skavesta och Harg (Schnell 1963 s. 16 f.). Enl. Raä:s fornlämningsregister innehåller det stora gravfältet vid Berga ca 200 gravar, Släbro bygravfält, där vår runsten står, 130 gravar och Oppeby 25 gravar. 1:e antikvarie K.-G. Selinge vid Riksantikvarieämbetet har påpekat för mig att förekomsten av ett mindre gravfält av yngre järnålderskaraktär invid den gamla brons norra landfäste mitt emot Släbrogravfältet, liksom fornlämningsrikedomen i området överhuvud, är påfallande. (Varken dessa eller andra förhållanden som kan belysas av uppgifter i fornlämningsregistret kan dock åberopas som stöd för Wesséns upptattning att "Nyköpings föregångare" skulle kunna lokaliseras till trakten.)

Säkert har de båda runstenarna i "Släbro hage" i forntiden stått ung. där de står idag, dvs. invid den väg som här korsat Nyköpingsån. Man kan ännu ana vägbanan i terrängen; som både Wessén (jfr ovan) och Schnell (1944 s. 26) påpekat har den uppenbarligen lett fram till den släta berghäll nere vid vattenbrynet som bildar "en naturlig plats för överfart över ån" (Brate & Wessén 1924—36 s. 355). Enl. Schnell (sist a. st.) kan man i

strömfårens mitt därutanför "ännu känna spår av en brokista, och på åns norra strand syns spår av en vägbana, som går fram genom ett litet gravfält, på samma sätt som vägbanan på Släbrosidan korsar Nikolai sockens största gravfält".

Den flata jämnslipade berghällen är verkligen iögonenfallande (se fig.). Den sluttar svagt ned mot vattnet och tycks fortsätta en bra bit under vattenytan — den måste ha utgjort ett utmärkt underlag för ett brofäste. Det vore knappast överraskande om det utöver de ovannämnda terrängbetecknande bildningarna till svagstadiet *slid- också funnits ett *slaid- avseende jämnt sluttande mark, sluttande flat, jämn bergshäll o. likn. Det är inte ovanligt att man i ortnamn påträffar uråldriga, eljest sedan länge bortglömda terrängord, och det finns ett par andra ortnamn av sannolikt ansenlig ålder som är av intresse i sammanhanget. Det ena är *Slädhammar*, det äldre namnet på nuv. *Stenhammar* utanför Flen.¹¹ De äldsta beläggen på Slädhammar i OAU:s medeltidsregister är följande: (i) slædhambre 1399 30/10 u. o. RAP or., (ii) Slædhhambum... Slædhhambra 1404 SDns 1, s. 319 or., Slædambra 1415 SDns 3, s. 63 or., (af) slædhammar, (j) slædhammar 1421 20/9 u. o. (Eskilstuna?) RAP or. Man har svårt att tänka sig

att ordet *släde* skulle ingå i detta namn,¹² medan däremot en bildning till **slīðan* som på något sätt anger karaktären hos den aktuella hammaren eller någon särskild framträdande del därav borde kunna ge god mening. Den uppfattningen tycks också Jöran Sahlgren ha haft, ty enl. J. Anderson, *Flen från by till stad* (1964), där muntliga uppgifter från Sahlgren ang. traktens ortnamn refereras, skulle *Slädhammar* betyda "den sakta sluttande höjden" (s. 21). Att fastslå exakt var *Slädhammar* urspr. en gång legat och var således denna höjd vore att söka är omöjligt utan ingående undersökningar. De registrerade forn lämningarna ger oss tyvärr ingen hjälp härvidlag.¹³ Terrängen kring Stenhammar är å andra sidan av sådan beskaffenhet att sakliga invändningar näppeligen torde kunna resas mot en dylik tolkning. Om *Slädhammar* innehåller stammen **slaið-* vore ljudutvecklingen *ai > æi > æ* i förleden parallell med den jag räknat med ägt rum i *Släbro*.

Det andra ortnamnet är *Slestad*, som betecknar en gård i Slaka sn, Hanekinds hd, Ög. Gården ligger på en förhöjning i eljest flack terräng, som väster om bebyggelsen höjer sig mot den markanta åsryggen vid Slaka.¹⁴ Namnet skrevs äldst (*in*) *slestadum* 1336 SD 4, s. 535 or. (*de*) *slezstadhum* 1346 SD 5, s. 547 or. (*j*) *slædthstadhum* ibid. (frånsidan, annan hand från 1400-talet), (*de; in*) *Slezstadhum* (4 ggr) 1350 SD 6, s. 194 or., (*i*) *Sledzstadhom* 1402 SDns 1, s. 154. Skrivningarna synes mig peka på att *Slestad* innehåller en ursprungligen tvåstavig förled ä. fsv. **Slēða-*, vars *ð* kunnat falla p. g. a. dissimilatorisk påverkan från senare ledens dentala frikativa.¹⁵

Detta **Slēða-* återgående på ett äldre **Slæiða-*, bör kunna innehålla ett terrängbetecknande appellativ **slæið-* vilket ur semantisk synpunkt vore jämförbart med exempelvis fsv. *klef*, sv. dial. *klev* 'brant backe; klippstig', germ. **klaiþō* eg. 'hal och därför svårbestiglig klippa' (ieur. **gleibh-* 'vara hal' se Olsson 1916 s. 136, jfr SEO s. v. *klev*). Vårt **slæið-* kan ursprungligen ha haft betydelsen 'glidning', varav 'ställe där ngt glider eller kan förmås att glida', 'svagt slut-

tande (hal, slipprig) mark; glatt berghäll' o. likn. Det bör kunna ingå också i *Slädhammar*.

Så vitt jag förstår kan man inte utesluta att även förleden i *Släbro* utgöres av ett dylikt terrängbetecknande **slæið-*. Att man skulle ha givit bron vid *Släbro* namn just p. g. a. berghällen vid dess ena brofäste (ev. den sluttande terrängen på ömse sidor av ån) är kanske inte så troligt. Men om där funnits ett vad (jfr Wessén enl. ref. ovan) innan bron byggdes, måste detta ha haft ett namn. Och att ett namn på ett vadställe kunnat ha innebörden 'vadet vid den flata berghällen', 'vadet med de svagt sluttande stränderna (den svagt sluttande botten?)' verkar rimligt. När sedan bron byggts har den först kallats **Slæðavaþsbro* el. likn. efter vadstället (liksom det västgötska *Tråvad(s)bro* efter *Tråvad*),¹⁶ men denna långa namnform har inom kort fått ge vika för ett reducerat **Slæiðabro*.¹⁷

Tanken att förleden i *Släbro* på något sätt hänför sig till konstruktionen eller funktionen hos den förhistoriska bro som namnet urspr. är knutet till, måste också övervägas. Tyvärr låter den undersökning av broplatsen som Wessén efterlyste ännu vänta på sig, och utan bistånd av arkeologisk och byggnadshistorisk expertis är det svårt att avgöra om det nedan skisserade tolkningsalternativet sakligt sett kan ha fog för sig.

Ivar Schnells uppgift om en brokista i strömfårans mitt låter ana att bron vid *Släbro* haft två spann, vilka förmodligen kunnat utföras som enkla bjälkbroar. Det är välkänt att man redan under vikingatiden förmådde konstruera träbroar av aktningvärd storlek. Den forntida bron över Ramsundet, som med ledning av Sigurds-ristningen kan tidfästas till 1000-talets första årtionde, mätte en längd av icke mindre än 65 meter.¹⁸ Förleden i fornsvenskans *vindabro* 'vindbro, vindbrygga' (Söderwall) är ordet *vind* f. 'vev', bildat till verbet *vinda*. Det synes mig fullt möjligt att man till preteritumstammen i sing. av verbet **slīðan* kunnat bilda ett **slað-* 'ngt som skjutes' — jfr *skyttel* och (kolv)slid —, som kan ingå i **Slæiðabro*, vilket i så fall skulle avse en rörlig bro, närmare

bestämt en skjutbar dylik. Tekniskt sett kan det knappast ha varit något större problem i en tid som såg byggnadsverk av Ramsundsbrons storlek fullbordas, att konstruera en bro som helt eller delvis kunde dragas iland (med hjälp av rullar?). Anledningen till att man kan tänkas ha byggt en rörlig bro är väl att man velat skydda den mot isen och mot höst- och vårflood,¹⁹ kanske också försvarshänsyn. Denna tolkning av *Släbro* betraktar jag f. n. som den mest hypotetiska, men eftersom den synes formellt fullt möjlig, finner jag det likväl motiverat att framlägga den.

Självfallet har Nyköpingsån redan i äldsta tid haft ett, sannolikt flera, karakteriserande namn. Längs dess nedre lopp från Långhalsen ned mot havet vid Nyköping påträffas — så vitt jag vet — intet annat ortnamn som tycks kunna innehålla ett gammalt ånamn än just *Släbro*. Teoretiskt kunde runsv. *slaiþa bru* tänkas innehålla ett sammansatt ånamn **Slæið-ā*, gen. **Slæið-ār*, vars förled vore den terrängbetecknande stammen **slæið-*. Ånamnet skulle då snarast syfta på de sluttande dalsidorna i dalen nedströms Skresta. Då emellertid karaktären hos själva vattendraget i det nedre loppet — i bjärt motsats till dess skaplynne i övrigt — osökt låter sig förknippas med grundbet. hos verbet germ. **slīðan*, ligger det närmare till hands att direkt knyta ånamnet till verbalstammen. Jag tänker mig således i första hand att förleden *slaiþa* återspeglar genitivformen (utan palatalt *r = R*) av ett ånamn som i urnordisk tid i nominativ lytt **Slæiðō*, under vikingatiden **Slæið*. Ordbildningsmässigt är det att uppfatta som en *ō*-stam bildad på urgammalt sätt, med avljud i förhållande till det bakomliggande verbets presensstam. Betydelsen bör vara 'den som glider fram, den (sakta) glidande'.²⁰ Avsaknaden av *R* i *slaiþa* är att tolka antingen så att ristaren utelämnat det (liksom i *þiakna*, ovan), eller att det vid tiden för ristningens tillkomst redan fallit i sammansättningsfogen (jfr fsv. *sonadottir* < *sonar-dottir*, *byamän* < *byar-män* m. fl., se t. ex. Wessén I, § 30:1).

Hur gammalt kan ett sådant ånamn vara? Allmänt måste nog sägas att namnet på ett så stort och viktigt vattendrag, när det kan

beläggas redan i förhistorisk tid, tillhör den slags ortnamn för vilkas ålder, som Lars Hellberg uttrycker det, årtalet Kr. f. inte kan anses vara någon "rationellt betingad gräns" (*Kumlabygdens ortnamn och äldre bebyggelse*, 1967, s. 237). Hög ålder förutsätter också den namnbildning urnord. (eller kanske hellre urgerm.?) **Slæiðō* jag här har föreslagit.

Noter

¹ I själva verket står där med Wesséns läsning "odugande" (*opruþoR*). Ordets första runa är en binderuna och den bör i stället läsas *þo*; runföljden 92—97 får då lydelsen *þorutoR* = *þrottaR* 'dugande'. Det rör sig här uppenbarligen om inskott av "hjälpvokal" i konsonantförbindelse av samma art som i exempelvis *boropur broður* (Sö 61, 84, 227, 239), jfr Brate & Wessén 1924—36, inledningen, s. LXXIII.

² Om denna runa se O. v. Friesen i *Nordisk kultur*, bd 6, Runorna, s. 227 samt R. Kinander, *Smålands runinskrifter* (= Sveriges runinskrifter utg. av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien bd 4), s. 15.

³ En redovisning av de skiftande skrivformerna av prep. *efter* i runsv. återfinnes hos Salberger, *Runsvenska namnstudier*, s. 135. Ang. skrivningen med *ai*, se också K. M. Nielsen, *Til runedanskens ortografi*, s. 7 ff. Där påpekas s. 10, att i runda digrafen *ai* kan beteckna *æ*, "men kun det *æ*, der er opstaaet ved *i*-omlyd af *a*".

⁴ Om dessa namn se Wessén 1940 s. 153, 118 med litt.

⁵ Detta är fullt assimilerat i de nordiska fornspråken, ja utgör i själva verket ett samgermanskt suffix, jfr *bokareis* 'skriftlärd' hos Wulfila, *fiscari* i den fornsaxiska *Heliand*, *scēawere* 'spion' i *Beowulf*. Se vidare t. ex. Wessén, *Svensk språkhistoria II*, s. 120 ff., Krahe & Meid, *Germ. Sprachwissenschaft III*, § 85.

⁶ Motsvarigheten i äldre danska, *unde*, hade enl. Kalkar, *Ordbog til det ældre danske Sprog* (bd 4 s. 649) bet. 'elske, holde af; unde, give'.

⁷ Wessén redovisar följande äldre belägg: i *Slæðhabro* 1401, i *Sledhabro* 1407, i *Slæðhabro* 1408, 1423, 1438, 1447, *Slæðabro ström* 1450-talet (C 4), *Slæðebro* (C 37), se Brate & Wessén 1924—36 s. 356.

⁸ Om dylik etymologisering i medeltida skrivingar jfr Sahlgren i *NoB* 1918 s. 37, E. Noreen i *NoB* 1921 s. 47. — Betr. stamvokalismen i fsv. *slipi*, *slæþi*, jfr Noreen 1904 § 163:1.

⁹ SAOB (S 6559) utesluter inte att ordet kan vara lån från lty.

¹⁰ *Sladberg* (äv. *sliberg* = *slæberg*, till **slidō*- ovan) har enl. Roos (s. 699) bet. 'svagt hældende nogen Bjergflade'. Det hör samman med no. dial. *slad* adj. 'svakt hældende (om grund)', *slad* n. 'skraaning el. fordykning i jorden; vid dal', *slada* vb. 'helde svakt', som sannolikt skall ställas till ieur. **sladh* 'glida' (Torp s. 639, SEO s. 982). Semantiskt erbjuder sålunda *slad*-orden paralleller till de terrängbetecknande no. *sleda*, *slæ*(*berg*).

¹¹ Enl. J. Anderson, *Flen från by till stad*, s. 23, skulle namnändringen ha skett under J. Rosenhanes levnad (denne dog 1661), i samband med att bebyggelsen flyttades till sin nuvarande plats.

¹² I no. dial finns ett sammansatt ord *sledehamar* 'bageste Tværtræ over Slædens "Rimer"' (Ross). Jag håller det inte för sannolikt att en motsvarighet till detta skulle ingå i *Slädhammar*.

¹³ Något bygravfält från y. järnåldern som skulle kunna knytas till det ursprungliga *Slädhammar* är ej känt i Raås avlämningsregister. Ett gravfält finns vid Lida (nu avhytt by), men detta har säkerligen inte samband med *Slädhammar*.

¹⁴ Ortnamnet *Slaka* innehåller en gammal beteckning för sluttande mark, se L. Moberg i *Ortnamns-sällskapet i Uppsala årsskrift 1951*, s. 17 ff.

¹⁵ Om sådan dissimilation se t. ex. A. T. Ålander, *Konsonanternas i Östergötlands folkmål 2* (1935), s. 14 ff., L. Elmevik i *MASO 15*, 1978, s. 53 f., och jfr äv. S. Strandberg i *Uppsalastudier i namnforskning (Ortnamn och samhälle 5, 1979)*, s. 118 ff. (passim), s. 127 f. med litt.-hänv.

¹⁶ Enl. Vidhemsprästens anteckningar i handskriften till äldre Västgötalagen byggdes bron vid Tråvad på befallning av Skarabiskopen Bengt den gode, således på 1100-talet. Platsen där bron byggdes kallas nu *Tråvadbro* (*Tråvadsbro*). Namnet har tolkats av L. Moberg i *NoB 1953*, s. 102 ff., jfr L. Hellberg i *Nordiska namn. Festskrift till Lennart Moberg 13 december 1974*, s. 313 ff. (äv. i *NoB 1975* s. 164 ff.) och äv. S. Strandberg i *Larv, Långjum, Tråvad hembygdsbok 1978*, s. 164 f.

¹⁷ Om reduktion i ortnamn se utförligt J. Sahlgren i *Skagershults sockens naturnamn (1912)*, s. 29 ff. Betr. det danska ortnamnet *Slævad* se B. Jørgensen a.a. s. 287.

¹⁸ Den forna bron över Ramsundet har utförligt beskrivits av Sune Lindqvist i *Fornvännen 1914*, s. 203 ff. På Lindqvists utredning grundar sig D. Damells uppsats om bron och Sigurdsristningen i STF:s årsskrift 1979 (*Södermanland*), s. 21 f.

¹⁹ Mindre broar byggdes ofta borttagbara för att man skulle kunna skydda dem vid höst- och vårflood, jfr *KLNM under bro*. Om brobyggen i äldre tid se också Hoops, *Reallex. der germ. Altertums-kunde under Brücke*.

²⁰ Formellt vore ett ånamn urnord. **Slaiðō* en ordbildning av samma slag som exempelvis fsv. *flögh* 'flöjel, vimpel' o. dyl. (eg. 'ngt som flyger') : *flyga*, fsv. *lef* 'kvarleva' : germ. **liban* 'bli kvar', Om dessa och liknande bildningar se Olson 1916, s. 127 ff. Möjligen kunde man alternativt uppfatta

ånamnet som ett personifierat abstraktum med betydelsen 'glidande' (om abstrakter bildade med germ. -a, -ō, se Olson 1916, s. 341 ff.).

Referenser

- Anderson, J. 1964. *Flen från by till stad*. Västerås.
- Brate, E. 1924. *Södermanlands runinskrifter*, granskade och tolkade av Erik Brate. Sveriges runinskrifter utg. av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 3, häfte 1. Stockholm.
- Brate & Wessén, 1924—1936. *Södermanlands runinskrifter*, granskade och tolkade av Erik Brate och Elias Wessén. Sveriges runinskrifter utg. av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 3, häfte 4. Stockholm.
- Dahlgren, F. A. 1914—1916. *Glossarium öfver föräldrade eller ovanliga ord och talesätt i svenska språket från och med 1500-talets andra årtionde*. Lund.
- Fritzner = Fritzner, J., *Ordbog over det gamle norske Sprog*. 1—3. 2. utg. 1883—1896. Nytt uforandret opptrykk... Oslo 1954. Med rettelser og tillegg ved F. Hødnebo. Oslo 1972.
- Glossarium till medeltidslatinet i Sverige*. *Glossarium mediæ latininitatis Sueciæ*. Av U. Westerberg och E. Odelman. Utg. av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm 1968—.
- Hellberg, L. 1973. Skänninge och Skenaån. I: *Svenska studier från runtid till nutid tilläggade C. I. Ståhle på 60-årsdagen den 27 juni 1973*. Stockholm. (Skrifter utg. av Nämnden för svensk språkvård 48.)
- Krahe, H. & Meid, W., 1967. *Germanische Sprachwissenschaft III. Wortbildungslehre*. Berlin. (Sammlung Götschen Bd 1218/1218a/1218b.)
- Lexicon poeticum* = S. Egilsson, *Lexicon poeticum antiq̄ linguæ septentrionalis*. Ordbog over det norsk-islandske skjaldesprog. 2. udg. ved F. Jónsson. Fotografisk genoptryk. K-havn 1966.
- Lind, E. H. 1920—1921. *Norsk-isländska personbi-namn från medeltiden*. Uppsala.
- Lundgren & Brate = Lundgren, M., Brate, E. & Lind, E. H., *Svenska personnamn från medeltiden*. Sthlm 1892—1934. (Sv. Im. 10:6—7.)
- Nielsen, N. Å. 1976. *Dansk etymologisk ordbog*, 3. uppl. K-havn.
- Nielsen, K. M., *Til runedanskens ortografi. Arkiv för nordisk filologi bd 75*.
- Noreen, A. 1904. *Altschwedische Grammatik mit Einschluss des Altgutnischen*. Halle. (Sammlung kurzer Grammatiken germanischer Dialekte. 8.)
- Olson, E. 1916. *De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan*. Bidrag till den fornsvenska ordbildningsläran. Lund.
- OSD = (Samlingarna till) *Ordbok över Sverige*

- dialekter.* (Kungl. Gustav Adolfs Akademien, Uppsala.)
- Ross = Ross, H., *Norsk Ordbog*. Tillæg til "Norsk Ordbog" af Ivar Aasen. Med 6 Tillæg. Chra [1890—] 1895—1913.
- Sahlgren, J. 1912. *Skagershults sockens naturnamn*. I. Ak. avh. (Sv. Im. B. 32). Stockholm.
- Salberger, E. 1978. *Runsvenska namnstudier*. Ak. avh. (Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New series 13.) Stockholm.
- Schnell, I. 1963. *Nyköpings historia*. Utg. av Södermanlands Hembygds- och museiförbund. Nyköping.
- SEO = Hellquist, E., *Svensk etymologisk ordbok*. 1—2. 3. uppl. Lund 1948.
- Ståhle, C. I. 1969. *Rannsakningar efter antikvitet*. Utgivna på uppdrag av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Bd. II. Häfte I. Stockholm.
- Svärdström, E. 1974. Lödöserunor om kärlek och vänskap. *Fornvännen*.
- Söderwall = Söderwall, K. F., *Ordbok öfver svenska medeltidsspråket*. 1—2. Lund 1884—1918. Supplement av K. F. Söderwall, W. Åkerlund, K. G. Ljunggren, E. Wessén. Lund 1925—73. (Samlingar utg. av Svenska Fornskrift-Sällskapet 27, 54.)
- Torp, A., *Gamalnorsk ordavledning*. (I: M. Hægstad & A. Torp, *Gamalnorsk ordbok med nynorsk tyding*. Kra 1909.)
- Torp = Torp, A., *Nynorsk etymologisk ordbok*. Kra 1919. Uforandret optryck. Oslo 1963.
- Wessén, E. 1929. Skänningebygdens ortnamn. *Skänninge stads historia*. Linköping.
- Wessén I = Wessén, E., *Svensk språkhistoria*. Ljudlära och ordböjningslära. 8. uppl. Stockholm 1969.
- Wessén II = Wessén, E., *Svensk språkhistoria* 2. Ordbildningslära. 5. uppl. Stockholm 1971.
- Wessén, E. 1940. *Upplands runinskrifter*, granskade och tolkade av Elias Wessén. Sveriges runinskrifter utg. av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 6, häfte 1. Stockholm.
- Wessén & Jansson. 1953. *Upplands runinskrifter*, granskade och tolkade av Elias Wessén och Sven B. F. Jansson. Sveriges runinskrifter utg. av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 9, del 4, häfte 1. Stockholm.

Förkortningar

- KLNM = Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformations-tid.
- MASO = Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning.
- NoB = Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning.
- OAU = Ortnamnsarkivet i Uppsala.
or. = original.
- OSD = Ordbok över Sveriges dialekter.
- RAP = pergamentsbrev i Riksarkivet, Sthlm.
- SAOB = Ordbok över svenska språket utg. av Svenska Akademien.
- SD = Diplomatarium suecanum. Svenskt diplomatarium.
- SDns = Svenskt diplomatarium [ny serie] från och med år 1401.
- SEO = Svensk etymologisk ordbok.
- Sö = Södermanlands runinskrifter.
- U = Upplands runinskrifter.
- ULMA = Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala.
- UUBp = pergamentsbrev i Uppsala universitetsbibliotek.

Slaiþa:bru: 'Släbro'

A runestone (Sö 367) found in the small river Nyköpingsån near the former village of Släbro on the outskirts of Nyköping carries the following inscription: "Håmund (and) Ulv raised this stone to Rolv, their father, Öborg, to her husband. They owned the village of Släbro, Frösten (and) Rolv, capable men". The name *Släbro*, **slaiþa: bru** in the inscription has been interpreted by Wessén as composed of the words *släde* (sleigh) and *bro* (bridge). According to Wessén the name of the village means "bridge for sleighs". He assumes that the mason carved a short *e* with the digraph *ai*, which according to Wessén is the case in another word in the inscription, *unir*. Wessén holds that this is a mistake for **uair** corresponding to Old West Norse *verr* m. (husband).

According to the present author this interpretation must be rejected for material and linguistic reasons. Considering the calm flow at Släbro, which makes the river a good winter route, it seems unlikely that a special bridge for sleighs was built there. Nothing in the inscription supports the theory that the mason carved short vowels digraphically (a somewhat rare phenomenon); the dubious **unir** is inconclusive.

In the opinion of the present author the first element of **slaiþa: bru** contains the

stem **slaið-* in preterite of the Proto-Germanic strong verb **slīðan* "slide" and can be interpreted in various ways. A descriptive **slaið-* seems to be part of a couple of place-names (Slestad, Slädhammar), suggesting gently sloping land etc. **Slaiþa: bru** could derive from an old **Slaiðavaðsbro* "the bridge by the ford with gently sloping banks (bottom?)". It may also incorporate an old name of the watercourse — **Slaið-ā* "the river with the gently sloping banks". The possibility that the first element hints at the construction of the bridge cannot be excluded: formally **slaiþa: bru** can be interpreted roughly as of "the sliding bridge". The present author however does not venture to state whether such an interpretation would be technically possible. It seems most probable that **slaiþa: bru**, *Släbro* conceals the ancient name of Nyköpingsån. In the choice between regarding it as a composite original **Slaið-ā* as above, or as a simple name **Slaið*, the latter is preferred. The river-name **Slaið*, Old West Nordic **Slaiðō*, can be regarded as a feminine *ō*-stem derived from the preterite stem **slaið-* in **slīðan*. The meaning would be "the slowly gliding", describing the calm flow of Nyköpingsån from Lake Långhalsen to the sea at Nyköping. It may well have been formed already B.C.